

MOTIVAȚII PENTRU PROMOVAREA EDUCAȚIEI GENERAȚIILOR VIITOARE ÎN LUMINA PORUNCILOR ȘI PRINCIPIILOR IDENTIFICATE ÎN CONTEXTUL EDUCAȚIEI PROMOVATE ÎN POPORUL ISRAEL ȘI LA BISERICA PRIMARĂ

Lect. univ. dr. Otniel MURZA

*Institutul Teologic Creștin după Evanghelie „Timotheus” din București,
România
otnielmurza@gmail.com*

ABSTRACT: Motivations for promoting the education of future generations in the light of the commandments and principles identified in the educational context promoted within the people of Israel and the Early Church.

The educational crises in today's society can only be met with a system or forms of education that have proven successful. The most enduring educational system seems to be the Jewish one. It began in the family and was later promoted through various people appointed to carry out education, such as Levites, prophets, and scribes. The Jewish educational system was successful because of the way the commandments and ordinances given by God were practiced. A key word is "Torah," which is more than a set of laws. It is at the heart of Jewish education and has been the glue that has held the Jewish nation together despite all the vicissitudes it has gone through over the past two thousand years. As a result, it is worth looking in a little more detail at what this educational system consists of and whether it is worth copying, at least in part.

Keywords: *Tora, Law, teaching, moral education, responsibility, teacher, Jewish school, commandments, statutes, laws.*

Introducere

Privind omul în contextul Bibliei, se observă că încă de la început, a fost o ființă curioasă, doritoare de mai mult, mai ales în ceea ce privește cunoașterea. Se pare că uneori pornirea după a afla mai mult și a ajunge la un nivel ridicat de educație s-a împiedicat pe alocuri de o înțelegere greșită a principiilor pe care Dumnezeu le-a lăsat pe paginile Bibliei. Se pare că s-a generalizat ca educația generală sau publică să fie considerată ca neavând nimic de-a face cu educația bazată pe valori iudeo-creștine, respectiv pe valorile Bibliei. Este posibil ca ideea că statul și Biserica ar trebui să fie separate și că aceste entități nu ar trebui să se amestece una în treburile celeilalte, să fie și la baza ideii că educația în școlile publice ar trebui să fie separată de informațiile legate de religie, respectiv, de cele bazate pe Biblie.

Ceea ce se pierde din vedere în astfel de situații este că educația la orice nivel de ciclu școlar trebuie să îndeplinească o condiție de bază, și anume: să asigure o dezvoltare armonioasă a individului. Din cauza aceasta există în curriculumul școlar materii diverse, care uneori par a nu avea legătură cu profilul profesional spre care se îndreaptă elevii.

Definițiile educației diferă de la o personalitate la alta, însă ceea ce este comun, este faptul că se așteaptă ca prin educație să se ajungă la o transformare. Se speră ca individul să se califice tot mai mult sau să se dezvolte intelectual. Însă dimensiunea care pare să lipsească din majoritatea propunerilor și strategiilor este cea a dezvoltării morale, iar contextul actual indică spre anumite crize ale sistemului educațional. Adevărata dezvoltare morală nu se poate face decât bazat pe un sistem moral bine definit. Acesta este punctul în care educația generațiilor viitoare ar trebui să fie făcută în lumina poruncilor și principiilor identificate pe paginile Bibliei.

În parcursul acestei lucrări se va porni de la înțelesul cuvântului „Tora” și modul în care se pare că a fost înțeles de poporul Israel, respectiv modul în care a rămas parte din sistemul educațional iudaic. Deoarece sistemul educațional iudaic a fost un sistem de succes, se va încerca o trecere în revistă a modului în care era înțeles și organizat, mai ales în perioada rabinică, respectiv care au fost primele efecte asupra educației adoptate de Biserica Primară.

De asemenea, se va observa pe scurt diferența dintre sistemul educațional iudaic și cultura greacă și romană. Dacă sistemul educațional iudaic a fost de succes, atunci se pune întrebarea: Care ar fi acele componente

care l-au făcut de succes și cum ar putea fi aplicate în sistemul educațional actual?

Înțelesul cuvântului „Tora”

Cuvântul evreiesc „תּוֹרָה” (*torah*) este perceput de majoritatea creștinilor ca referindu-se la Legea lui Moise sau la un anumit set de legi. El este un termen care, de obicei, inspiră o oarecare teamă. Este folosit pe un ton care amenință în termeni juridici, mai ales în ceea ce privește păcatul. Din nefericire, în mediul creștin Tora este folosită pe baza cuvintelor apostolului Pavel ca un mijloc prin care păcatul a fost făcut cunoscut, și ca urmare, Tora sau Legea nu face altceva decât să acuze și să aducă pedeapsa deoarece „boldul morții este păcatul și puterea păcatului este Legea” (1 Cor 15:56).¹

Luând cuvântul „תּוֹרָה” (*torah*) pe baza definițiilor date de James Strong, Francis Brown, R. S. Driver și Charles A. Briggs, se pot observa următoarele înțelesuri: lege, instrucțiune, directivă, îndrumare, învățatură.² Acest substantiv își are rădăcina în verbul „יָרָה” (*yarah*) care înseamnă: a direcționa, a informa, a instrui, a arăta, a învăța (pe cineva).³ Conform cu ideea lui Edward L. Hayes, cuvântul acesta este „cel mai bogat cuvânt pentru învățatură”. Din punctul său de vedere „instruirea este văzută ca o direcție de la Dumnezeu. Legea lui Dumnezeu poate fi văzută ca acel corp de învățături «turnate» de Duhul lui Dumnezeu. Astfel, legea însăși era văzută de poporul evreu ca fiind esența învățăturii lor, o lumină și un ghid pentru viață.”⁴

1 În unele cercuri interpretarea textului din *Romani 7:7* este făcută doar pe partea a doua a acestui verset: „Deci ce vom zice? Legea este ceva păcătos? Nicidecum! Dimpotrivă, păcatul nu l-am cunoscut decât prin Lege. De pildă, n-aș fi cunoscut pofta, dacă Legea nu mi-ar fi spus: «Să nu poftesti!»” De asemenea, se ignoră adesea acordarea unei atenții și următorului verset: „Așa că Legea, negreșit, este sfântă, și porunca este sfântă, dreaptă și bună.” (*Rom 7:12*).

2 Cf. H8451 în: James Strong, *Strong's Hebrew and Greek Dictionaries*, 1890. Software: e-Sword, Version 11.0.6, Copyright © 2000-2016 și Francis Brown, S. R. Driver, Charles A. Briggs, *Brown-Driver-Briggs' Definitions*, Clarendon Press, Oxford, 1906. Software: e-Sword, Version 11.0.6, Copyright © 2000-2016.

3 Cf. H3384 în: James Strong, *op. cit.* și Francis Brown, S. R. Driver, Charles A. Briggs, *op. cit.*

4 Edward L. Hayes, „The Biblical Foundations of Christian Education”, în: Werner C. Graendorf (Ed.), *Introduction to Biblical Christian Education*, Moody Press, Chicago, 1991, p. 28.

Această idee se potrivește cu ceea ce afirmă Moise din partea lui Dumnezeu în *Deuteronom* 4. El descrie conținutul Torei ca fiind alcătuit din „învățăturile, legile și poruncile” (*Deut* 4:45)⁵ pe care le-a dat poporului Israel. Alte traduceri românești îl descriu cu „declarațiile, poruncile și deciziile”⁶ sau „învățăturile, hotărârile și judecățile”⁷. Rezultatul adopțării unei educații bazată pe Tora din generație în generație urma să aducă mirare din partea celorlalte popoare și să le facă să recunoască că poporul Israel este „un popor cu totul înțelept și priceput” (*Deut* 4:6). Moise afirmă că păzirea și împlinirea acestor învățături, legi și porunci înseamnă înțelepciune și pricepere înaintea celorlalte popoare (*Deut* 4:6).

Pentru aceeași triadă, în *Deuteronom* 6:1 Moise folosește „poruncile, legile și rânduilele”. Diferența majoră în acest capitol constă în faptul că de data aceasta Moise specifică clar cine trebuie să ocupe rolul de învățători: părinții și bunicii. De asemenea este descris și accentuat cadrul principal în care trebuie educați copiii: acasă, în călătorie, la plecare, la sosire, înainte de culcare, după trezire, să fie scrise și pe uși și pe porți, să fie purtate de fiecare persoană (*Deut* 6:7-9). Această descriere corespunde cadrului familial. Prin aceasta Dumnezeu accentua rolul și responsabilitatea primordială a părinților pentru educarea copiilor.

Deși toate aceste învățături, legi, porunci și rânduiele ținteau mai întâi spre cunoașterea lui Dumnezeu, păstrarea unei relații de ascultare față de El și o trăire prin credință cu El, ele nu sunt limitate doar la domeniul teologic sau religios. Situațiile în care se aplicau și efectele care le produceau formau o cultură morală care avea în vedere o viață curată înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor și respect față de ceilalți oameni.

Apostolul Pavel specifică că Legea (Tora) este „este sfântă, și porunca este sfântă, dreaptă și bună” (*Rom* 7:12) și „duhovnicească” (*Rom* 7:14). Tora a fost dată lui Moise de către Dumnezeu și este parte integrantă a scripturilor care formează canonul Vechiului Testament. În ce privește scopul Scripturii, apostolul Pavel afirmă următoarele: „Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și de folos ca să învețe, să mustre, să îndrepte, să dea înțelepciune în neprihănire, pentru ca omul lui Dumnezeu să fie de-

5 *Biblia*, Versiunea Dumitru Cornilescu corectată, Societatea Biblică Interconfesională din România, 2016.

6 *Biblia*, Versiunea Actualizată, 2019.

7 *Biblia*, Noua Traducere Românească, 2021.

săvârșit și cu totul destoinic pentru orice lucrare bună. (2 *Tim* 3:16-17). Comparând spusele sale cu sensurile cuvintelor „יָרָה” (*yarah*) și „תִּוְרָה” (*torah*) se poate observa că atât educația iudaică, cât și cea creștină au ca scopuri fundamentale neprihănirea și destoinicia în orice fel de acțiune bună. Cele două elemente sunt armonizate în învățătura care trebuia predată viitoarelor generații.

În Vechiul Testament mai sunt folosite și alte cuvinte care au de-a face cu a-i învăța pe alții. De exemplu, Keneth O. Gangel susține că „cuvântul ebraic (*lāmad*) pentru a preda este tradus în Septuaginta cu *didasko* care apare de aproximativ o sută de ori”⁸ și că „felul în care este utilizat în Vechiul Testament nu denotă în primul rând comunicarea de cunoștințe și abilități, ci se concentrează mai degrabă pe modul în care ar trebui cineva să-și trăiască viața (*Deut* 11:19; 20:18).”⁹ Din punctul de vedere al lui Edward L. Hayes cuvântul acesta s-ar referi la o învățare bazată pe „a stimula” și „a exersa”¹⁰ asemănătoare cu situația unui „animal pus în jug pentru a învăța”¹¹.

Importanța educației din perspectiva învățăturilor rabinice

Ca urmare a faptului că societatea evreiască se dezvoltă tot mai mult, o parte a responsabilităților pentru educația generațiilor viitoare a trecut cu timpul în seama leviților, a profetilor, a cărturarilor, iar începând cu perioada exilului babilonian și pe seama rabinilor. În cadrul comunităților evreiești s-a dezvoltat sinagoga și s-a acordat o atenție tot mai mare învățării și păzirii Torei. Fiind conștienți că au ajuns în robia babiloniană din cauza păcatelor, acum erau foarte atenți pentru ca nu cumva să ajungă să comită alte păcate pentru care să fie pasibili cu pedepse asemănătoare sau chiar mai grele. Ca urmare s-a dezvoltat foarte mult tradiția iudaică în formularea unor porunci și reguli adiționale față de cele din Tora, care aveau menirea

8 Kenneth O. Gangel, „What Christian Education is”, în Robert E. Clark, Lin Johnson, Allyn K. Sloat (Eds.), *Christian Education – Foundations for the Future*, Moody Publishers, Moody Press, Chicago, 1991, pp. 13-29, aici p. 16.

9 *Ibidem*, p. 16.

10 Edward L. Hayes, „The Biblical Foundations of Christian Education”, în Werner C. Graendorf (Ed.), *Introduction to Biblical Christian Education*, Moody Press, Chicago, 1991, pp. 27-28.

11 *Ibidem*, pp. 27-28.

de a ajuta la păzirea cu sfințenie a poruncilor din Tora. În acest context a început să fie definită organizarea educației din cadrul comunității.

Educația era focalizată cu precădere pe băieți și bărbați deoarece ei erau considerați capii familiei și responsabili să-și conducă familia în ascultare de Dumnezeu. Fetele, respectiv femeile aveau parte de o educație mai simplă. Chiar dacă fetele sau femeile nu erau obligate să învețe în rând cu băieții sau bărbații, și lor li se cerea să împlinească obligatoriu poruncile (mitzvot) spirituale care includeau iubirea de Dumnezeu și credința în El. Conform cu *Mishneh Torah, Torah study* 1:1, în afară de femei mai erau două categorii de persoane scutite de a studia Tora: sclavii și minorii. Aici apare o oarecare contradicție în afirmații, deoarece în același context se afirmă că totuși, „un tată este obligat să își învețe fiul Tora cât timp acesta este minor, așa după cum spune [*Deuteronom* 11:19]: «Să învățați pe copiii voștri în ele și să le vorbești despre ele»”.

Abraham Cohen indică o interpretare puțin obișnuită pentru credincioșii neobișnuiți cu tradiția ebraică cu privire la modul în care rabinii subliniau importanța educației. El preia discuția unui rabin care explica că „Nu vă atingeți de unșii mei și nu faceți nici un rău profeților mei” (*1 Cron* 16:22) se referă la elevi și profesori.¹²

„Nu vă atingeți de unșii Mei”, aceștia sunt copiii din școli, care sunt la fel de prețioși și de importanți ca regii și preoții... „și nu faceți rău profeților Mei”, aceștia sunt învățații Torei... Lumea nu există decât prin mijlocirea suflării (de exemplu, citirea Torei) școlarilor. Nu avem dreptul să întrerupem instruirea lor, nici măcar pentru a reconstrui templul.” (*Sab. 119b*)¹³

Relația elev profesor era una specială, până acolo încât toți elevii erau considerați fiii învățătorului. Această idee se baza pe faptul că Elisei, slujitorul profetului Ilie, l-a numit pe acesta „părinte” sau „tată”. Așadar, chiar dacă rolul de învățător al tatălui nu era subminat, orice învățător era considerat ca fiind un părinte. Și fiecare părinte care își îndeplinea statutul de învățător era considerat o persoană specială care a avut parte de o întâlnire personală cu Dumnezeu, la fel ca proto-părinții lor când au primit Cele Zece Porunci.

12 Cf. A. Cohen, *Talmud*, trad. C. Litman, Ediția a IX-a, București, Editura Hasefer, 2014, p. 268.

13 <https://www.sefaria.org/Shabbat.119b.10?lang=bi>

Rabinul Yehoshua ben Levi a spus: Pe cel ce-l învață Tora pe fiul său, versetul îi atribuie un merit ca și cum ar fi primit Tora de pe Muntele Horeb. După cum se spune: „fă-le cunoscute copiilor tăi și copiilor copiilor tăi” (*Deut* 4:9), după care este scris: „în ziua când te-ai înfățișat înaintea Domnului Dumnezeului tău, la Horeb”. (*Ber.* 21b)¹⁴

Responsabilitatea unui tată era, pe de o parte, de a le acorda fiilor săi învățatură cu privire la partea religioasă și rituală, iar pe de alta, de se asigura de instruirea lor practică.¹⁵ Frank Bateman Stanger observa că o instruire care insufla doar teorie și pioșenie nu putea fi considerată completă. Ea rămânea incompletă atâta timp cât copilul rămânea „fără cunoașterea unei meserii sau a unui meșteșug”¹⁶. În ceea ce priveau meseriile și diversele domenii științifice, existau înțelepți care erau pricepuți la acestea. În Vechiul Testament sunt menționați fiii lui Isahar care „se pricepeau în înțelegerea vremurilor și știau ce trebuia să facă Israel” (*1 Cron* 12:32). E posibil ca această referire să fie cu privire la deciziile politice, morale sau religioase pe care împărații ar fi trebuit să le ia. Un alt exemplu ar fi domeniul astronomiei, deoarece „era indispensabilă pentru stabilirea calendarului sărbătorilor, iar Talmudul afirmă că cei care au această capacitate sunt obligați să studieze astronomia (*Shab.* 75a)”¹⁷. În cadrul școlii elementare, pe lângă studierea subiectului principal care era Legea, copiii erau învățați cititul, scrisul și aritmetica¹⁸.

În *Mishneh Torah*, *Torah Study* 1:6 se precizează că tatăl este obligat să-și învețe fiii din momentul în care încep să vorbească. I se dădeau și idei cum să procedeze. De exemplu, să înceapă cu „Șema (Ascultă) Israel” și cu versete până când ajungea la vârsta de șase sau șapte ani. Atunci trebuia dat la un învățător.¹⁹ Încurajarea rabinului Rav pentru învățătorii de copii era următoarea: „Din acest moment, acceptă-l și îndoapă-l cu Tora ca pe un bou.” (*Bava Batra* 21a, 5). Rabinul Elisha ben Abuyah compara pe un ton

14 <https://www.sefaria.org/Berakhot.21b.15?lang=bi>

15 Geoffrey Wigoder Ed., *The New Encyclopedia of Judaism*, New York University Press, New York, 2002, p. 225.

16 Frank Bateman Stanger, „The Attitude of the Early Christian Church Toward Education”, *The Asbury Seminarian*, Vol. 10, Nr. 1, 1956, pp. 25-35, aici p. 29.

17 Geoffrey Wigoder (Ed.), *Op. Cit.*, p. 226.

18 Cf. Frank Bateman Stanger, *Op. Cit.*, p. 28.

19 https://www.sefaria.org/Mishneh_Torah%2C_Torah_Study.1.7?lang=bi&with=all&lang2=en

încurajator stadiile în care se află o persoană care începe să învețe: „Cel care învață de mic copil, cu ce se compară? Cu cerneala scrisă pe o foaie nouă de scris. Iar cel care învață când este bătrân, cu ce este comparat? Cu cerneala scrisă pe o foaie de scris mâzgălită.” (*Pirkei Avot* 4:20)²⁰.

În *Mishneh Torah, Torah Study* 1:2 se arată că datoria unui tată este de a-și învăța și nepoții, nu doar fiii deoarece așa spune porunca din *Deuteronom* 4:9: „fă-le cunoscute copiilor tăi și copiilor copiilor tăi”. În același timp această datorie sau obligație era extinsă și spre copiii sau nepoții altora. Aceasta îi privea în primul rând pe învățătorii care erau înțelepți. Pentru ei era considerată o poruncă (*mitzva*) care îi prevedea pe toți elevii deoarece „tradiția orală explică: «Copiii tăi», aceștia sunt elevii tăi, căci elevii sunt numiți și fii, după cum spune [2 *Imp* 2:3]: «fiii prorocilor... au ieșit...»” (*Mishneh Torah, Torah Study*, 1:2).

În *Mishneh Torah, Torah Study* 1:3 este încurajat studiul și i se acordă prioritate în fața faptelor deoarece în urma studiului sunt produse fapte, dar nu și invers. În aceeași ordine de idei, rabinii au observat că anumite lucruri sau situații îi pot împiedica pe oameni să studieze Tora. De exemplu, în cazul tinerilor se recomanda ca mai întâi „să studieze întotdeauna Tora și, după aceea, să se căsătorească. Dacă se căsătorește mai întâi, mintea lui nu va fi liberă pentru studiu. Cu toate acestea, dacă înclinația sa naturală îl învinge în așa măsură încât mintea sa nu este liberă, ar trebui să se căsătorească, iar apoi să studieze Tora.” (*Mishneh Torah, Torah Study*, 1:5).

Clasele erau organizate în așa fel încât să existe un învățător la 25 de copii. În cazul în care numărul de copii era mia mare, se impunea acordarea unui asistent. Dacă o clasă ajungea la 50 de elevi, atunci se impunea angajarea a doi învățători.²¹ Totodată, fiecare copil trebuia să participe la școala din localitatea de domiciliu. În privința aceasta era datoria comunităților să asigure o școală în fiecare localitate.²²

Învățătorii erau considerați persoane publice cu responsabilitate mare, și ca urmare se considera că sunt avertizați de la sine că în cazul în care ar greși în îndeplinirea sarcinilor urmau să fie concediați. Principiul la baza acestei idei era următorul: „În ceea ce privește orice caz în care pierderea este ireversibilă, individul este considerat avertizat în prealabil.” (*Bava*

20 https://www.sefaria.org/Pirkei_Avot.4.20?lang=bi

21 Cf. *Bava Batra* 21a, 10.

22 Cf. *Bava Batra* 21a, 9.

Batra 21b, 3). Învățătorii erau selectați cu grijă și trebuiau să corespundă câtorva criterii: să nu fie tineri, să nu fie iuți la mânie, să nu fie necăsătoriți, să fie oameni de caracter și evlavioși.²³

Metoda principală de învățare era memorarea și repetiția orală²⁴, iar în *Avot* 5:25 se specifică materiile care trebuiau abordate în funcție de vârsta elevilor. La cinci ani li se preda Biblia, la zece ani începeau Mișna, de la treisprezece ani aveau obligația de a păzi poruncile, iar de la cincisprezece ani studiau Gemara.²⁵ Se poate spune că educația ebraică era religioasă și morală în același timp.

Armonia combinării chestiunilor laice cu cele teologice în educația iudaică și cea creștină

În contextul educației evreiești Tora ocupa locul de frunte din mai multe motive. În primul rând, se credea că „toate adevărurile importante au fost revelate în mod divin în Lege, și mai trebuiau doar înțelese”²⁶. Acest motiv ducea mai departe la „o examinare riguroasă pentru a descoperi orice sâmbure de adevăr”²⁷.

În al doilea rând, învățăturile rabinilor susțineau preexistența Torei înainte de întemeierea lumii. Afirmția se baza pe textul din *Proverbe* 8:22-31: „Domnul m-a făcut cea dintâi dintre lucrările Lui, înaintea celor mai vechi lucrări ale Lui. Eu am fost așezată din veșnicie, înainte de orice început, înainte de a fi pământul...” În acest context, înțelepciunea este identificată cu Tora.²⁸

În al treilea rând, Tora era considerată a fi veșnică și ca urmare „ea va rămâne valabilă și eficientă pentru totdeauna”²⁹. Așa cum s-a amintit anterior, educația ebraică era religioasă și morală în același timp. Pe această educație a construit și creștinismul primelor secole. Din această cauză materiile care puteau fi studiate erau analizate, iar acolo unde era cazul se puneau interdicții. De exemplu, se puneau problema studierii limbii grecești, nu din cauza limbii

23 A. McIntyre, *A Short History of Education*, The Copp Clark Company Limited, Toronto, 1908, p. 10.

24 Frank Bateman Stanger, *Op. Cit.*, p. 29.

25 Geoffrey Wigoder (Ed.), *Op. Cit.*, p. 225.

26 A. McIntyre, *Op. Cit.*, p. 9.

27 *Ibidem*, p. 9.

28 Geoffrey Wigoder (Ed.), *Op. Cit.*, p. 779.

29 *Ibidem*, p. 779.

în sine, ci din cauza efectului dăunător pe care îl avea filozofia greacă pentru iudei. Referindu-se strict la studierea limbii grecești, unii rabini îmbrățișau următoarea versiune bazată pe binecuvântarea rostită de Noe: „Fie ca Dumnezeu să lărgească locurile stăpânite de Iafet; el să locuiască în corturile lui Sem» (*Facerea*, 9, 27) era interpretată astfel: «Fie ca spusele lui Iafet (adică limba Greciei) să se găsească în corturile lui Sem» (*Meg.*, 9b).³⁰

A. McIntyre susține că „elementul cel mai valoros din cadrul întregii educații este disciplina morală”³¹. Evreii au păstrat-o și ca urmare au supraviețuit, în timp ce alte culturi ca cea greacă sau romană au dispărut.³²

Juntao Zhao are o părere puțin diferită de cea a lui A. McIntyre. El pornește de la faptul că „educația evreiască este strâns asociată cu religia națională” și că „scopul ei inițial este de a-i învăța pe copii să-L cunoască, să-L slujească și să se teamă de Dumnezeu și să-i învețe să fie persoane sfinte”³³. Elementul de moralitate îl consideră ca fiind un conținut lumesc care a fost adăugat la educația copiilor.³⁴

După distrugerea Templului din anul 70 d.Hr., accentul școlilor rabini- ce s-a focalizat pe învățarea Torei pe de rost. În aceeași perioadă, o bună parte din tradiția orală care o însoțea a fost și ea trecută în scris. H. I. Marrou consideră că „educația religioasă iudaică se baza pe deplin pe textele sacre” și acesta este motivul pentru care evreii au renunțat la LXX și au adoptat textul ebraic. Ca urmare, limba ebraică s-a păstrat așa de bine de-a lungul secolelor.³⁵

În cultura greacă educația nu era oferită tuturor copiilor ca la evrei, ci doar anumitor categorii din clasa înaltă a societății. În cultura greacă exista „tendența de a măsura toate lucrurile după standardul rezonabilității, al armoniei sau al proporției... estimarea greacă era una intelectuală sau estetică, rezultată din considerarea scopurilor sau a valorilor finale”³⁶. La romani, tendința era de „a judeca după utilitatea, eficacitatea unui lucru...

30 A. Cohen, *Talmud*, Op. Cit., p. 275.

31 A. McIntyre, Op. Cit., p. 10.

32 *Ibidem*, p. 10.

33 Juntao Zhao, „View on Educational Thoughts in Old Testament” in: *Proceedings of the 1st International Conference on Arts, Design and Contemporary Education (ICADCE 2015)*, Atlantis Press, 2015, pp. 825-828, aici p. 828.

34 Cf. Juntao Zhao, Op. Cit., p. 828.

35 Cf. H. I. Marrou, *A History of Education in Antiquity*, The New American Library of World Literature, Inc., New York, 1964, p. 422.

36 Frank Bateman Stanger, Op. Cit., p. 27.

estimarea romană era cea utilitară, obținută din considerarea utilității unui lucru, judecată în funcție de relația sa cu viața instituțională”³⁷. Edward L. Hayes consideră că în comparație cu aceste sisteme, „pentru evrei, concep-tul că Dumnezeu este învățătorul a apărut din natura lui Dumnezeu În-suși. El era creatorul, întemeietorul legământului și susținătorul. Voința și înțelepciunea Sa trebuiau căutate și prețuite. Astfel, preotul, profetul, rege-le, înțeleptul și scribul erau cu toții văzuți ca interpreți, într-un fel sau altul, ai marii drame a Domnului în istorie și în revelație.”³⁸

Educația creștină își are originea în lucrarea și exemplul Domnului Isus. El însuși a fost un învățător sau rabin. Charles Benton Eavey accentuează latura Sa de învățător deoarece El s-a preocupat foarte mult ca „să le arate oamenilor calea către Dumnezeu și să le modeleze atitudinile, ide-alurile și comportamentul pentru a se conforma cu voia lui Dumnezeu. Învățătura a fost principala Sa activitate.”³⁹

Biserica Primară s-a confruntat primele provocări ale educației li-berale. Frank Bateman Stanger crede că din această cauză „părinții Bise-ricii nu le permiteau tinerilor să devină instructori în școlile păgâne”⁴⁰ în schimb acceptau faptul ca copiii creștinilor să fie înscriși la școlile seculare.

În cadrul Bisericii Primare s-au perpetuat câteva din principiile edu-cației iudaice. De exemplu, datoria primordială a părinților era de a-și edu-ca proprii copii și de a nu-i da pe mâna unei instituții sau a unui învățător. H. I. Marrou indică faptul că copiii creștinilor erau învățați „să se supună unei discipline sănătoase în ceea ce privește latura morală”⁴¹. Pentru aceas-ta trebuie ca educația să ofere „pe de o parte, învățarea doctrinelor, a adevă-rurilor necesare pentru a ajunge la mântuire, iar pe de altă parte, instruirea morală, legile comportamentului creștin”⁴².

Josh McDowell și Thomas Williams consideră că responsabilitatea părinților creștini este de a participa alături de Dumnezeu la modelarea copiilor lor pentru a ajunge să semene cu Dumnezeu.⁴³

37 *Ibidem*, p. 27.

38 Edward L. Hayes, *Op. Cit.*, p. 27.

39 Charles Benton Eavey, *History of Christian Education*, Moody Press, Chicago, 1964, p. 78.

40 Frank Bateman Stanger, *Op. Cit.*, p. 32.

41 H. I. Marrou, *Op. Cit.*, p. 419.

42 *Ibidem*, p. 419.

43 Cf. Josh McDowell & Thomas Williams, *Relație prin cuvânt: Un plan biblic pentru transformarea generației următoare*, Editura Scriptum, Oradea, 2008, p. 54.

A. McIntyre este de părere că există două feluri de management educațional: (1) „cel care se ocupă de asigurarea instruirii” și (2) „cel care oferă o instruire morală adecvată”⁴⁴. Pentru el contează foarte mult alegerea managementului educațional care oferă o instruire morală adecvată deoarece în felul acesta se va asigura un mediu propice pentru copil.⁴⁵ Din punctul său de vedere, caracterul moral se dezvoltă chiar și din acele discipline școlare care constau în activități practice, cum ar fi: „pregătirea manuală, studiul naturii și grădinile școlare”⁴⁶. Din punctul său de vedere, deoarece ținta educației este caracterul observă că „formarea profesională generală și formarea specială, așa cum se oferă în școlile germane, franceze și engleze, este insuficientă... Formarea morală ar trebui să fie tratată ca un subiect separat și ar trebui să fie dată de un expert.”⁴⁷

Hope Amolo promovează educația teologică pe considerentul că în felul acesta apare o dezvoltare holistică. Pentru el, exemplul principal se află în descrierea făcută de evanghelistul Luca despre dezvoltarea Domnului Isus, care „creștea în înțelepciune, în statură, și era tot mai plăcut lui Dumnezeu și înaintea oamenilor” (Lc 2:52).⁴⁸ Astfel, teologia se rezumă la studierea lui Dumnezeu, în sensul că cuvântul „teologie” „desemnează învățătura despre Dumnezeu în legătură cu lumea, de la creație până la final, în special așa cum este prezentată într-o manieră ordonată și coerentă”⁴⁹.

Printr-o scurtă evaluare a rezultatelor pe care educația creștină a adus-o în câteva zone ale lumii, H. I. Marrou indică revigorarea culturală în Egipt, Siria și Mesopotamia. De asemenea, din nevoia de a traduce Biblia în limba popoarelor la care au mers, unii misionari au lucrat la partea lingvistică a limbilor până au ajuns la o scriere a lor. De exemplu,

...în țările care nu aveau până atunci o cultură scrisă, creștinismul a dat naștere unei culturi naționale, unei literaturi naționale și, mai ales, unei scrieri naționale, toate în scopuri proprii. În primul rând, pentru a putea traduce Biblia, sursa vieții creștine, Frumentius – sau primii

44 A. McIntyre, *Op. Cit.*, p. 164.

45 Cf. A. McIntyre, *Op. Cit.*, p. 164.

46 A. McIntyre, *Op. Cit.*, pp. 164-165.

47 *Ibidem*, p. 166.

48 Despre modul în care Domnul Isus era antrenat și calificat în multiple domenii de activitate vezi: Hope Amolo, „Repositioning Theological Education in Nigeria for a Wholistic Development”, *Knowledge Review*, vol. 18, nr. 1, 2008, f.p.

49 Hope Amolo, *Op. Cit.*, f.p.

săi asociați – în secolele IV-V au ridicat limba etiopiană la nivelul unei limbi scrise. În mod tradițional, se presupune că Mesrob a făcut același lucru pentru limbile armeană și georgiană, Qardutsat de Arran probabil pentru hună, Ulfilas, după cum știm, pentru limbile germanice, iar mult mai târziu, în secolul al IX-lea, Chiril și Metodiul pentru limbile slave. În fiecare caz, educația a fost în esență religioasă încă de la început.⁵⁰

În toate aceste demersuri, Biserica nu a lucrat într-un mod egoist, ci a oferit lumii și țărilor în care a ajuns șansa de a fi transformate. Ea a reușit să atingă societatea pe multiple paliere: social, educațional, cultural, economic, și politic.

La polul opus se observă o evitare a principiilor morale din tematicile sau studiile care se efectuează. De exemplu, Amanda Third și Lilly Moody de la 5Rights Foundation și Western Sydney University în raportul despre consultarea copiilor cu privire la ceea ce observă și își doresc cu privire la lumea digitală, nu menționează chestiuni de moralitate. Singurele chestiuni care par a fi adiacente educației morale au de-a face cu nesiguranța copiilor prin lumea digitală în care pot fi furăți sau atacați în diverse forme. Până și vocabularul folosit nu se apropie de ceea ce ar putea semăna a nevoi morale: „abilități comportamentale (de ex. respect, toleranță)... abilități de conviețuire digitală, cum ar fi toleranță, respect și gândire critică...”⁵¹

Cei de la Fundația Theirworld, o organizație caritabilă internațională pentru copii, afirmă că s-au angajat „să pună capăt crizei globale a educației și să elibereze potențialul generației următoare.”⁵² Pe pagina lor de internet au adunat o listă cu documente internaționale în care guvernele s-au angajat să asigure o educație de calitate bună și acces la ea pentru toți copiii, deoarece acesta este un drept fundamental al ființei umane.⁵³

50 H. I. Marrou, *Op. Cit.*, p. 423.

51 Amanda Third, Lilly Moody, *Our Rights in the Digital World: A Report on the Children's Consultations to inform UNCRC General Comment 25*, 5Rights Foundation and Western Sydney University, London and Sydney, 2021, pp.96-97.

52 https://theirworld.org/resources/right-to-education/?gclid=CjwKCAjwr-ranBhAEEiwAzbhNtQTMkC4AuXZ-YziCRd8fJJZ5m6BYeyJdwDfK9tK-MC8s6ZWIHmev3FxoCo_QQAvD_BwE

53 *Ibidem*.

Concluzii

Componenta educațională este parte din orice sistem social, indiferent dacă este instituită formal sau informal, adică dacă educația se face la nivel de familie, comunitate sau țară. Așa după cum s-a putut observa, Legea lui Dumnezeu are ca scopuri nu doar acuzarea de păcat, ci și instruirea și dezvoltarea individului pentru a fi o ființă holistică, dezvoltată spiritual, intelectual și practic. Legea lui Dumnezeu sau cuvântul Bibliei asigură așa cum a susținut și apostolul Pavel o platformă de instruire și disciplinare care poate antrena ființa umană pentru a fi o persoană destoinică sau calificată pentru orice lucrare bună.

Aceasta nu înseamnă că conținutul Bibliei este suficient pentru ca cineva să devină profesionist într-o meserie de inginer sau arhitect. Ea nu conține detaliile tehnice specifice fiecărui domeniu de activitate. În schimb ea deține acel conținut care aprinde pasiune pentru ca ceea ce se face să fie făcut la calitate maximă, din cauză că ființa umană Îl iubește pe Dumnezeu cu toată inima, cu tot sufletul, cu toată puterea, și cu tot cugetul, respectiv și pe aproapele său ca pe sine însuși. Aceasta poate fi o resursă suficientă pentru ca tot ceea ce se dezvoltă în oricare domeniu profesional să fie făcut nu numai la o calitate maximă, dar și cu intențiile sau scopurile utilitare cele mai bune.

În cazul poporului Israel, poruncile lui Dumnezeu aveau ca scop secundar păzirea poporului de a cădea în idolatrie și autosuficiență. Oricare din acestea sunt piste sigure prin care un popor ajunge la decizii reprobabile, nebunești, imorale sau la o sucire a adevărilor morale, respectiv la a numi binele rău și răul bine. Acestea sunt baze sigure prin care un popor poate ajunge în tirania „corectitudinii politice”, care nu este altceva decât o sursă de frustrări și nemulțumiri la nivel individual, și de colaps la nivel național.

Din nefericire sistemele educaționale propuse prin diferite căi strategice la nivel național sau internațional nu prea menționează componenta morală a educației. În general ea lipsește chiar și din educația digitală.

În fața unei astfel de istorii bogate cu privire la rezultatele și finalitățile educației iudaice și creștine se recomandă din plin ca autoritățile de resort, în principal din domeniul educațional, să promoveze în mod activ educația bazată pe principii iudeo-creștine, respectiv să promoveze valorile pe care Biserica le oferă în cadrul sistemului educațional. Considerăm că

este dreptul fiecărui copil să poată fi educat într-un mediu moral adecvat și cu principii de viață care îl vor transforma într-o persoană puternică.

Pentru a fi sau a deveni o societate sănătoasă, este imperios necesar ca să existe o promovare a valorilor morale bazate pe învățătura iudeo-creștină la toate nivelurile: școală, mass-media, online, politic și economic. Această promovare a valorilor morale poate fi încurajată și prin modul în care sunt alcătuite legile.

Considerăm că Biserica prin toate cultele creștine care o reprezintă, și unele organizații neguvernamentale au lucrat la promovarea și implementarea valorilor morale și spirituale atât de necesare societății românești din țară și diaspora. Deși sistemul educațional românesc nu este un sistem perfect în toate privințele, este de apreciat faptul că sunt alcătuite forme prin care se oferă șanse de educare tuturor cetățenilor. Predarea religiei creștine în școli s-a dovedit cu impact acolo unde profesorii s-au dedicat cu suflet pentru elevi.

Revenind la persoanele care au cele mai mari responsabilități în educarea copiilor, vom aminti că se recomandă dezvoltarea unor forme de încurajare a părinților pentru a-și educa copiii. Acestea ar putea consta în remunerarea lor pentru anumite activități educaționale, oferirea de vouchere care să fie folosite pentru achiziționare de materiale educaționale, oferirea unor zile libere pentru a fi petrecute în activități educaționale cu copiii, oferirea de cursuri pe diferite domenii pentru a-și putea ajuta copiii.

Împlinirea responsabilității părinților de a-și educa copiii s-a dovedit în istoria de mii de ani a poporului Israel ca având efecte benefice. Ca urmare se recomandă ca legăturile familiale să fie întărite prin împlinirea acestei responsabilități mărețe de formare a copiilor pentru a fi tot mai mult asemenea Domnului Isus Hristos. De asemenea, părinții ar trebui să comunice zilnic cu copiii pentru a vedea dacă valorile morale pe care și le-au propus sunt de actualitate în viața acestora.

Bibliografie

- *BIBLIA*, versiunea Dumitru Cornilescu corectată, Societatea Biblică Interconfesională din România, 2016.
- *BIBLIA*, Versiunea Actualizată, 2019.
- *BIBLIA*, Noua Traducere Românească, 2021.

- AMOLO, Hope, „Repositioning Theological Education in Nigeria for a Wholistic Development”, *Knowledge Review*, vol. 18, nr. 1, 2008, ISSN: 1595-2126.
- BROWN, Francis, & Driver, S. R., & Briggs, Charles A., *Brown-Driver-Briggs' Definitions*, Clarendon Press, Oxford, 1906. Software: e-Sword, Version 11.0.6, Copyright © 2000-2016.
- COHEN, A., *Talmud*, trad. C. Litman, Ediția a IX-a, București, Editura Hasefer, 2014.
- DADA, Adekunle, „Repositioning the use of the Bible towards a mission-oriented theological education”, *Verbum et Ecclesia*, vol. 34, nr. 1, 2012, pp. 90-95, DOI: 10.4102/ve.v34i1.696.
- DEVER, Mark, *Mesajul Vechiului Testament*, Oradea, Editura Făclia, 2011.
- EAVEY, Charles Benton, *History of Christian Education*, Chicago, Moody Press, 1964.
- GANGEL, Kenneth O., „What Christian Education is” in: Clark, Robert E., & Johnson, Lin, & Sloat, Allyn K., Editors, *Christian Education – Foundations for the Future*, Moody Publishers, Chicago, Moody Press, 1991, pp. 13-29.
- HAYES, Edward L., „The Biblical Foundations of Christian Education” în: Graendorf, Werner C., Ed., *Introduction to Biblical Christian Education*, Chicago, Moody Press, 1991.
- MARROU, H. I., *A History of Education in Antiquity*, New York, The New American Library of World Literature, Inc., 1964.
- MCDOWELL, Josh, & Williams, Thomas, *Relație prin cuvânt: Un plan biblic pentru transformarea generației următoare*, Oradea, Editura Scriptum, 2008.
- MCINTYRE, A., *A Short History of Education*, Toronto, The Copp Clark Company Limited, 1908.
- STANGER, Frank Bateman, „The Attitude of the Early Christian Church Toward Education”, *The Asbury Seminarian*, Vol. 10, Nr. 1, 1956, pp. 25-35.
- STRONG, James, *Strong's Hebrew and Greek Dictionaries*, 1890. Software: e-Sword, Version 11.0.6, Copyright © 2000-2016.
- THIRD, Amanda, & Moody, Lilly, *Our Rights in the Digital World: A Report on the Children's Consultations to inform UNCRC General Comment 25, 5*, London and Sydney, Rights Foundation and Western Sydney University, 2021.

- THOMAS, Timothy L., „The Old Testament „Folk Canon” and Christian Education”, *The Asbury Theological Journal*, vol. 42, nr. 2, 1987, pp. 45-61.
- WIGODER, Geoffrey, (Editor in chief), *The New Encyclopedia of Judaism*, New York, New York University Press, 2002.
- WRIGHT, Christopher J. H., *Etica Vechiului Testament pentru comunitatea creștină*, Oradea, Editura Casa Cărții, 2019.
- ZHAO, Juntao, „View on Educational Thoughts in Old Testament” în: *Proceedings of the 1st International Conference on Arts, Design and Contemporary Education (ICADCE 2015)*, Atlantis Press, 2015, pp. 825-828, ISBN: 10.2991/icadce-15.2015.200.

Webografie:

- *Berakhot* în: *Talmud*, The William Davidson Edition, Ediție online: <https://www.sefaria.org/Berakhot?tab=contents>
- *Pirkei Avot* în: *Mishnah*, Ediție online: https://www.sefaria.org/Pirkei_Avot?tab=contents
- *Shabbat* în: *Talmud*, The William Davidson Edition, Ediție online: <https://www.sefaria.org/Shabbat?tab=contents>